

KICHIK MAKTAB YOSHIDAGI BOLANING MAKTABGA MOSLASHISHI MUAMMOSI

Salomova Nazira Agzamovna

Toshkent Kimyo xalqaro universiteti Samarqand filiali psixalogiya
yo'nalishi magistratura talabasi

ANNOTATSIYA: Ushbu maqolada kichik maktab yoshidagi bolaning psixikasida kechayotgan o'zgarishlar, uni maktab yoshiga tayyorlash va o'quv jarayonlariga bo'lgan qiziqishini orttirish borasida so'z yuritilgan.

Kalit so'zlar: aqliy faollik, psixik faollik, jismoniy faollik, kichik bog'cha yoshi, katta maktab yoshi, ehtiyojlar

THE PROBLEM OF ADAPTATION OF A CHILD OF YOUNG SCHOOL AGE TO SCHOOL

Salomova Nazira Agzamovna

Tashkent International University of Chemistry Samarkand branch, psychology major

ANNOTATION: This article discusses the changes taking place in the psyche of a child of young school age, his preparation for school age and increasing his interest in educational processes.

Keywords: mental activity, mental activity, physical activity, junior kindergarten age, senior school age, needs

ПРОБЛЕМА АДАПТАЦИИ К ШКОЛЕ РЕБЕНКА МЛАДШЕГО ШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА

Саломова Назира Агзамовна

Ташкентский Международный Химический Университет Магистрант

кафедры психологии Самаркандского филиала

АННОТАЦИЯ: В статье рассматриваются изменения, происходящие в психике ребенка младшего школьного возраста, готовящие его к школьному возрасту, повышающие его интерес к учебному процессу.

Ключевые слова: умственная деятельность, психическая активность, двигательная активность, дошкольный возраст, старший школьный возраст, потребности

Kichik maktab yoshidagi bolalar 7 yoshdan 12 yoshgacha bo'lgan bolalar bo'lib ular boshlang'ich sinf o'quvchilari hisoblanadi. Bu yillarda bolaning hayoti va faoliyatida muhim o'zgarishlar ro'y beradi. Binobarin ularning psixikasida ham o'zgarishlar sezilarli darajada bo'ladi. Bolaning maktabga kirishi uning hayotida burulish chog'idir. Bola maktabga kirib o'qiy boshlashi bilanoq uning hayotida asosiy faoliyat o'qish bo'lib qoladi.

Maktabda bola tizimli ravishda yangiliklar oladi, bu o'quvchilarning kundan kunga orttirib borayotgan hilma-xil mavzudagi bilimlarning manbayidir. Bolaning bilimlarni sistemali tarzda o'zlashtirishi natijasida undagi bilimning doirasi kengayib boradi, aqliy jarayonlar rivojlanadi shu bilan bir qatorda bolaning emotsional-irodaviy xususiyatlari qayta tarkib topib rivojlana boshlaydi. Maktabdagi ta'lim jarayonining o'zi bolaning sezgi, idrok, tafakkur, nutq va diqqatlariga yangi talablar qo'yadi. Kichik yoshdagi o'quvchilarning yuqorida ko'rsatilgan hilma-xil qiziqishlari bilan bir qatorda individual qiziqishlari ham tug'ula boshlaydi. Ba'zi o'quvchilar rassomlikka ko'proq qiziqsalar, ba'zilar musiqa shariyatga muhabbat qo'yadilar.

Kichik maktab yoshidagi bolaning muhim xususiyatlaridan biri, unda o'ziga xos ehtiyojlarning mavjudligidir. Bu ehtiyojlar o'z mohiyatiga ko'ra faqat muayyan bilim ko'nikma va malakalarni egallashga qartilmay, balki o'quvchanlik istagi aks ettirishda ham iboratdir. Kichik maktab yoshdagi bolalar tez chalg'iydilar, uzoq vaqt diqqatlarini bir narsaga qarata olmaydilar ta'sirchan hamda emotsional bo'ladilar. Kichik maktab yoshidagi o'quvchi faolligining asosan uch xil ko'rinishi mavjud bo'lib ular jismoniy, ijtimoiy va psixik, faollikdir.

Jismoniy faollik-sog'lom organizmning harakat qilishga bo'lgan turli mavjud to'siqlarni yengishda tabiiy ehtiyojdir. Psixik faollik-bu normal rivojlanayotgan bolaning atrof olamdagi predmetlarni, insoniy munosabatlarni bilishga nisbatan qiziqishdir. Bolaning maktabda muvaffaqiyatli o'qishi ko'p jihatdan ularning maktabga tayyorgarlik darajalariga bog'liq. Bolaning maktabda o'qishga tayyorligi quyidagilarni o'z ichiga oladi. Shaxsiy tayyorgarlik motivatsion sohaning rivojlanganlik darajasi. .bilish qiziqishning mavjudligi. ijtimoiy munosabatlar tizimida o'zining maxsus o'rni bo'lishiga intilish, muhim baholanadigan faoliyatni bajarish-o'quvchi bo'lish; Intellektual tayyorgarlik tevarak-atrofdan mo'ljal olish, bilimlar zahirasi mavjudligi; idrok va ko'rgazmali-obrazli tafakkurning ma'lum darajada rivojlanganligi. Umumlashtirish darajasi-narsa va hodisalarni farqlash va umumlashtira olish ko'nikmasi.

Harakat tayyorgarligi-mayda motorika; katta harakatlarni amalga oshrish (qo'l, oyoq, tana); O'quv faoliyatiga tayyorgarlik: kattalarni diqqat bilan eshita olish va uning ko'rsatmalarini aniq bajarish. topshiriqlarni mustaqil bajarish; chalg'ituvchi omillarga e'tibor bermasdan topshiriqni bajarishga kirishish. Bu davr mubaynida bola kichik maktab davri ya'ni ochiqroq qilib aytadigan bo'lsak, boshlang'ich sinf davrini boshidan o'tkazayotgan bo'ladi. Bu davrda bolaning o'qishga, maktabga bo'lgan qiziqishini oshirish, unga muhabbat uyg'ota bilish lozim. Kichik maktab yoshidagi bolalarning eng muhim xususiyatlaridan biri bu uning o'z ehtiyojlariga ega ekanligidadir. Bu ehtiyojlarga esa, bolaning o'z portfeli, o'quv qurollari, kitob javoni, dars stoli va shu kabi buyumlarining mavjudligi uning kattalar singari maktabga borishga qiziqishini, istagini oshiradi.

Inson borki, u hayoti davomiga o'zini turli ehtiyojlarga moyilligini his etadi. Ushbu ehtiyojlarning mavjudligi ham bola shaxsining rivojlanayotganidan dalolat. Bizga ma'lumki, maktabga o'qish jarayoni 7 yoshdan etib belgilangan. Chunki, bu paytda bola miyasi yaxshigina rivojlangan, u atrofdagi signallarni, yangiliklarni, o'zgarishlarni yaxshi qabul qiladigan yoshda bo'ladi. Shu o'rinda bolani maktabga qabul qilish jarayoni haqida qisqa fikr bildiradigan bo'lsak, bu paytda bolaning aqliy, jismoniy va psixik jarayonlari tekshiriladi. Ulardan ijobiy natija olingandagina, bola maktabga qabul qilinadi. Lekin, ko'pchilik ota-onalarning xohish-istaklari tufayli bola maktabga muddatidan oldin boradi. Buning ham o'ziga yarasha yaxshi va yomon tomonlari mavjud.

Kichik maktab yosh davridagi bolalar o'qishning mohiyat va mazmunini hamda vazifasini tushunmaydilar, shuning uchun umumiy tarzda hamma maktabga borishi kerak, deb o'yladilar. Biz bilamizki, o'quvchi o'qish zarur ekanligini anglab yetmaydilar, ammo kattalar ko'rsatmalariga tayangan holda tirishqoqlik bilan mashg'ulotlarga kirishib ketadilar.

Psixolog L.S.Slavina tadqiqotiga ko'ra, boshlang'ich sinflarda bilish faoliyati yetarli yetarli darajada shakllanib bo'lmagan aqliy jihatdan nomustaqil o'quvchilar mavjuddir. Olimning fikricha, o'qish va o'yin faoliyatlarida ularni fikr va mulohaza yuritishga o'rgata

borish natijasida muvaqqat turg'unlikning oldini olish mumkin. Birinchi sinf o'quvchisida o'qish faoliyatining dastlabki natijalari uning boshqa materiallarni egallash sari yetaklaydi. Uning o'qish faoliyatidagi birinchi mehnat faoliyati maxsus shodlik, quvonch va amaliy his-tuyg'usini keltirib chiqaradi. Hatto ayrim o'quvchilar u yoki bu obyektni, mavzuni bir necha marotaba o'qishni ham yoqtiradilar. O'qish faoliyatiga nisbatan qiziqish, moyillik keyinchalik predmetning mazmuniga qiziqishni vujudga keltiradi, balkim bilim olish ehtiyojini tug'diradi, qolaversa unda o'qish motivlarini tarkib topdiradi.

Bu yosh davridagi bolalarning xususiyatlaridan yana bittasi-bu o'qituvchisi nisbatan ishonch va obro' ya'ni hurmat tuyg'usining mavjudligidir. Bola tasavvurida o'qituvchi aql idrokli, ziyrakli, sezgir, mehribon hatto donishmand bo'lib gavdalanadi. Shu sababli o'qituvchi bolaga ta'limiy, tarbiyaviy ta'sir ko'rsatish 130 imkoniyati katta hisoblanadi. O'quvchilar o'qituvchini ezgu niyati, orzu istagi, ajoyib va g'aroyib his-tuyg'ularni amalga oshiruvchi insonni tasavvur qiladilar. O'qituvchining har bir so'zini qonun deb qabul qiladilar va bu yo'lda o'zlarini haq deb hisoblaydilar.

Kichik maktab yoshidagi o'quvchilar tafakkurining rivojlanushini yirik psixolog L.S.Vigotskiy tushuncjalarning shakllanishi hamda nutqning o'sishi bilan uzviy bog'liq holda o'rgangan. Shuning uchun u ajnabiy psixologlarning birinchi navbatda J.Piajening egotsentrik konsepsiyasini qattiq tanqid qilib, tafakkurni genetik metod yordamida o'rganishni tavsiya qiladi. L.S.Vigotskiy psixologiya faniga inson kamolotining „ Eng yaqin taroqqiyot zonasi" deb nomlangan tushunchalarni olib kiradi. Uning birinchisi o'qituvchining mustaqil faoliyatida namoyon bo'ladi.To'g'ri, ilmga intilishni qanchalik oldin boshlasa, shunchalik yaxshi , albatta. Ammo, ba'zida bu yoshdagi bolalarning psixikasida ruhiy zo'riqish ham kuzatiladi. Buning natijasida bolada horg'inlikni, darslarga yaxshi qatnasha olmasligini va uyga vazifalariga ulgura olmasligini ko'rishimiz mumkin.

Darhaqiqat, har bir bolaning o'sib- ulg'ayish davri turlicha kechadi. Shuning uchun, bolani maktabga psixologik tomonlama ham tayyorlash zarur. Chunki, bog'chada do'stlari, o'yinchoqlar orasida erkin o'sgan bolani turli qonun- qoidalarga, majburiyatlarga o'rganishi

oson kechmaydi, albatta. Bolaning maktabga borish vaqti yaqinlashgani sari, uni jismonan, aqlan va motivatsion tomonlarni yetilganligiga ishonch hosil qilish zarur. 6-7 yoshli bolaning og'irligi oyiga 150-200 grammgacha bo'yi esa 0.5 santimetrgacha o'sa boshlaydi. Bu davrda bolaning ko'rish, eshitish va umurtqa pag'onasini to'g'ri tuta olishiga e'tibor berish lozim. Katta bog'cha yoshidagi bolalar ko'pincha, maktabga o'qish uchun o'zlarida ehtiyoj sezishadi, ammo bu ehtiyoj turlicha namoyon bo'ladi. "Menga chiroyli forma, daftar, ruchkalar sotib olib berishadi", "Maktabda do'stlarim ko'p bo'ladi, ular bilan o'ynayman, maktabda uxlatishmaydi". Bunday motivlarni ota-onalar ko'pincha bolalarda maktabga nisbatan qiziqishni orttirish uchun ishlatishadi, bu kabi maktabning tashqi ramzlari shubhasiz bolani qiziqishini orttiradi, biroq, bu uning maktabda yaxshi o'qishi uchun asos bo'la olmaydi. Motivatsion tayyorlashga esa "Men otamga o'xshashim uchun yaxshi o'qishim kerak", "Maktabda eng a'lochi o'quvchi bo'lishim kerak" kabilar misol bo'ladi. Biz ko'p hollarda bolaning o'z fikrini erkin bayon eta olmasligi, o'z fikri to'g'ri yoki noto'g'riligi borasida uzoq muddat o'ylashi, kattaroq bo'lgan jamoa oldida o'zining fikrini tushuntira olmasligini kuzatamiz. Buning asl sababi shundaki, bola kichkinaligidayoq tazyiqlar orasida o'sgan Unga o'z fikrini ifoda etish uchun shart –sharoit yoki vaqt ajratilmagan bo'ladi.

Biz ko'picha bolani tarbiyalash deb uni kam gapishishga, o'z fikrini bayon eta olmaslikka o'rgatib qo'yamiz. Shu hollarning oldini olish uchun kichik yoshdagi bolani "bu nima?", "bu qanday ishlaydi?", "bu nega bunchalik katta?" kabi oddiy savollariga to'liq javob berishimiz va uni eshitish uchun yetarli vaqt ajrata olishimiz lozim.

Kichik maktab yoshi davrida bolaga maktab, oila va jamiyat tarbiyasi birgalikda namoyon bo'ladi. Kichik maktab yoshidagi bolalarga shunday o'xshatish mumkinki ular endi unayotgan novda kabidir. Ularni to'g'ri holda yoki qiyshiq holda o'stirish esa oila, maktab hamda atrof-muhitdagi ta'lim-tarbiyaga bog'liq. Bolani mustaqillik xususiyatining shakllanishi asosan kattalarga bog'liqdir. Mustaqillikni shakllantirish uchun bolaga mustaqil bajaradigan ishlarni ko'proq topshirish va unga ishonch bildirish nihoyatda muhim

ahamiyat kasb etadi. Ularning maktabga kirgan davridan boshlab uning asosiy faoliyati o'qish bo'lib qoladi.

REFERENCES:

1. Z.T.Nishonova; N.G.Kamilova; D.U.Abdullayeva; M.X.Xolinazarova. „Rivojlanish psixologiyasi. Pedagogik psixologiya." „O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati" nashriyoti 2018-yil.
2. P.I.Ivanov; M.E.Zufarova. „Umumiy psixologiya". „O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati" nashriyoti Toahkent 2024-yil
3. Ergash G'oziyev. „Ontogenez psixologiyasi". Toshkent „NIF MSh" 2020-yil.
4. Z.Nishonova; Z.Qurbonova; S.Abdiev. „Psixodiagnostika va eksperimental psixologiya". „Tafakkur-Bo'stoni" Toshkent 2011-yil.